

Володимир Горбатенко

Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України

НАДМІРНА МІГРАЦІЯ І ПОРУШЕННЯ ПОЛІТИЧНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ НА ЄВРОПЕЙСЬКОМУ КОНТИНЕНТІ

Volodymyr Gorbatenko. Excessive migration and violation of political stability in Europe.

Migration of population is an integral part of demographic processes. For their comprehensive study of great importance to determine the socio-demographic characteristics of migrants and medium and long-term forecasting of trends and intensity of migration. This approach is extremely important because, according to UN projections, world population already in 2025 will be 8 billion people, and in 2045 it may reach 9 billion. Under the current population policy should be a decisive influence on the development of family birth children, career choices, employment, population dynamics, structure and population settlement. Around this important issue today should unite national, regional and worldwide policy in the regulation of population.

Under the above conditions is extremely dangerous over-current mass migration from Asia and Africa to the European continent. This realization only now, after a series of terrorist attacks in the developed countries of the European Union comes to the minds of European leaders. Earlier in their approaches to migration policy dominated economic thinking, which prevented them and listen to the opinions of scientists, historians, sociologists, political scientists, demographers. At first glance, the logic in their actions was quite motivated, since about 90% of all international migrants is labor migration, which largely contributes to the prosperity of the host country. And this has prompted Western countries to open borders for migrants. But the problems caused by excessive migration incommensurable with economic success.

Excessive flow of migrants has led to the growth of ethnic tensions in Europe. First and foremost, on the formation of the territory of the European powers closed areas inhabited by certain ethnic groups. The economic effect of the influx of immigrants already in the medium term appears illusory disappear as incentives for innovation. Cheap labor needs conservation cheap, simplified means of production of certain products, slow process of internal integration of the population. Under pressure from excessive migration eroded European idea of open borders. Establishment of an international migration regime impede intense competition of international migration policy, protection of national labor markets, inequality of opportunities of European states, upholding the priority rights of its citizens on universal human rights. Cigarette migrants as second class people in their environment generates aggression, which is successfully used by representatives of the so-called Islamic State and other terrorist groups. On the other hand directed against migrants growing sentiment and xenophobia among the local population. This leads to confrontation and even open conflict.

The most acute problems of migration policy of the EU is the failure of certain positions of the individual Member States. This applies in particular to refugee admission procedures. Among the reasons for the spread of illegal migration is flawed system deportation of refugees in the EU. According to the experts, only a third actually executed decisions to refuse asylum. In terms of migration invasion offset joint agreement on the protection of external borders, as some countries (especially the Balkans, through which there is transit migration flows - Greece, Hungary, Serbia) begin to violate regulations and Brussels to protect its borders all available national means.

Global scale migration challenges requires the development of coordinated global strategies of the European Union and individual states, particularly those with limited tools of influence on international migration. This is especially true in Central and Eastern Europe, which is still quite time to prepare their own migration program until the main migration pressure falls on the west European countries with high social standards. Ukraine under these conditions should make greater use of opportunities for cooperation with the EU in the field of migration. In particular, it is necessary to violate European partners question development and implementation of EU support joint projects to facilitate the return of Ukrainian labor migrants and education at home; take into account developments in the development of EU legal instruments in the field of migration, to assess the submitted draft laws for compliance with the basic principles of the EU migration policy; initiate the development of circular migration patterns between Ukraine and the EU jointly develop mechanisms for its implementation.

Key words: demographic changes, excessive migration, migration policies, xenophobia, illegal migration, deportation of refugees.

Попередні зауваження

До сьогоднішніх проблем планетарного масштабу з повною відповідальністю можемо віднести проблему демографічного росту, яка останнім часом значно загострилася. Динаміка є наступною: в часи народження Христа на планеті було близько 100 млн людей, у середині минулого століття – 2 млрд, а вже нині – 7 млрд. Зі слів генерального директора Міжнародної організації з міграції (МОМ), «зараз в русі знаходяться більше людей, ніж коли-небудь в історії – це приблизно 1 млрд всього світового населення, з яких чверть мільярда – міжнародні мігранти, а 750 млн – внутрішні мігранти, які пересуваються в межах власних країн» [1]. Причому останнім часом домінуючою стала вимушена (безповоротна) міграція у вигляді біженців під впливом дестабілізації у великих регіонах, насамперед на Близькому Сході й у Північній Африці. Йдеться про дестабілізацію таких країн, як Ірак, Сирія, Афганістан, Туніс, Ліван, Єгипет, Лівія, заради контролю над ресурсами, комунікаціями, трафіком людей, зброї, наркотиків. Подібною є ситуація і з внутрішньо переміщеними особами, яких лише в Україні на сьогодні у зв'язку з анексією Криму та окупацією Донбасу налічується близько півтора мільйона.

Німецький професор, соціолог, економіст і демограф, Гуннар Хайнсон – фахівець у галузі нового напрямку в демографії, так званої демографічної війни – на початку нинішнього століття у 2003 році в своїй книзі «Сини і світове панування: роль терору в підйомі й падінні націй» («Sohne und Weltmacht Terror im Aufstieg und Fall der Nationen») висловив передбачення щодо грядущого «великого переселення народів». Він, зокрема, заявив, що 950 мільйонів африканців і арабів поховають Європу до середини XXI століття. У цьому контексті вчений зазначив, що на Близькому Сході і в Центральній та Південній Африці, на відміну від старіючої Європи, 20% населення – молодь від 15 до 24 років. І вся ця молодь становитиме основу майбутньої міграції в Європу [2].

З висновком німецького професора важко не погодитись, оскільки, як бачимо, саме молодь становить основу так званої Ісламської держави, яка нині кинула виклик Європі. І, як відомо, для молоді є характерною готовність до сприйняття ідеології, яка звільняє її від будь-якої відповідальності. І це є певною історичною закономірністю. Саме молоді люди з Португалії та Іспанії, де спостерігався «демографічний вибух», склали основу конкістадорів, започаткували великі колоніальні завоювання, знищивши при цьому цілі народи. Подібна демографічна ситуація була в Росії кінця XIX століття, де молоді люди утворили оплот марксизму-ленінізму (терорист Олександр Ульянов був страчений у 21-річному віці, Володимир Ульянов-Ленін став революціонером у 17 років). До цього слід додати молодіжні банди хунвейбінів (школярі і студенти) та цзаофанів (молоді робітники), на яких спирався Мао Цзедун у роки «культурної революції». За спостереженнями Г. Хайнсона, населення в мусульманському світі упродовж усього п'яти поколінь (з 1900 по 2000 роки) виросло від 150 до 1200 млн чоловік, тобто на 800% [2].

Отже демографічна проблема і проблема міграції в сучасних умовах тісно поєдналися і під тиском політичних проблем, пов'язаних з динамічною трансформацією політичних режимів та дезорганізацією суспільно-політичного й соціально-економічного розвитку в Азії і Африці, утворили серйозні проблеми для країн Європейського Союзу та європейського континенту в цілому. Йдеться про виникнення явища надмірної міграції, яку можна визначити як різновид міграційних процесів, що зумовлює негативні зміни демографічного складу певного регіону чи окремої країни, падіння загального інтелектуального рівня суспільства, вносить дисбаланс у ринок робочої сили та знижує стимули для модернізації виробництва, змінює соціокультурну ситуацію та створює сприятливий ґрунт для виникнення конфліктів на етнонаціональній основі.

Соціальні наслідки надмірної міграції

За вищезазначених умов надзвичайно небезпечною є нинішня надмірна масова міграція населення з Азії і Африки на європейський континент. Цей факт лише тепер, після низки терористичних актів у розвинених країнах Європейського Союзу, починають усвідомлювати європейські лідери. Раніше ж у їхніх підходах до міграційної політики переважало економічне мислення, яке й завадило їм прислухатися до висновків науковців: істориків, соціологів, політологів, демографів. На перший погляд, логіка в їхніх діях була цілком вмотивованою, оскільки близько 90% всіх міжнародних мігрантів становить трудова міграція, яка значною

мірою сприяє процвітанню приймаючої країни. І саме це спонукало західні країни до відкриття кордонів для мігрантів. Але проблеми, які виникли внаслідок надмірної міграції неспівмірні з економічним успіхом.

До середини століття населення Африки збільшиться вдвічі (з 1,2 до 2,4 мільярда). І, за прогнозами демографів, вже до 2040 року половина населення Землі у віці до 25 років буде складатися з африканців. За висновками Інституту Геллапа, до 2050 року аж 950 млн чоловік прагнутимуть поселитися в Європі. При цьому характерною ознакою міграційної хвилі, що розростається на наших очах, є наступна: молоді мусульмани, які постійно прибувають в Європу, переважно не мають ні освіти, ні перспектив, ні видимих життєвих орієнтирів. Як наслідок, вони не вписуються в структуру високоосвічених європейських націй. Відповідно «у мусульман, які відчують себе в країні проживання паріями, розвивається свого роду співчуття до усіх “мусульманських жертв у світі”». У їхньому середовищі «зміцнюється переконаність, що їхня виключеність і «переслідування» їхніх братів мають те ж коріння: неприйняття ісламу Західним світом» [3].

Надмірний потік мігрантів зумовив зростання міжнаціональної напруженості на європейському континенті. Йдеться насамперед про формування на території європейських держав замкнених зон, населених окремими етнічними групами. Сьогодні у великих європейських містах існують цілі етнічні квартали. Наприклад, населення передмістя Кройцберг у Берліні утворюють на третину іммігранти, що породжує дискримінацію місцевого німецького населення, яке проживає в турецьких чи інших подібних кварталах. У певних районах Лондона на сьогодні частка іммігрантів перевищує 70%. А в британському місті Лестері на сьогодні біле населення вже становить меншість (близько 47%). До того ж і у внутрішньому Лондоні частка іммігрантів сягає 30%. Якщо в 1961 році у Великій Британії було лише 7 мечетей, то в 2011 році їх уже 1 500 (з них 200 у Лондоні). В Бухаресті, не дивлячись на порівняно незначну кількість мусульман, на турецькі гроші побудована найбільша мечеть у Європі.

Економічний ефект від напливу іммігрантів уже в середньостроковій перспективі виявляється ілюзорним, оскільки зникають стимули для впровадження інновацій. Дешева робоча сила потребує збереження дешевих, спрощених засобів виробництва певної продукції, уповільнення процесів внутрішньої інтеграції населення. У цьому контексті О. Малиновська слушно зазначає: «Капітал імпортує робітників, щоб збільшити доходи, зменшити заробітну плату, створити резервну армію праці. Отже, міграція консервує і поглиблює нерівність, гальмує модернізацію країн-донорів» [4, с. 78]. За цих умов іммігранти воліють селитися компактно і відповідно в них зникають стимули для досконалого вивчення мови, законодавства, культури країни проживання. Натомість висококваліфіковані фахівці – представники Франції, Голландії, Німеччини – масово емігрують зі своїх країн до Канади, Австралії, Нової Зеландії, аби не утримувати за свій рахунок іммігрантів. Поряд з цим зростають непередбачувані видатки на вирішення міграційної кризи. На 2017 рік на вирішення проблем, пов'язаних з міграцією, Євросоюз запланував виділити 10 млрд євро, а це збільшує навантаження й на місцеві бюджети.

Під тиском надмірної міграції розвивається європейська ідея відкритих кордонів. 15 жовтня 2016 року у французькому місті Кале розпочалося будівництво стіни висотою в чотири метри і довжиною в один кілометр, яка стане продовженням вже існуючої дротяної огорожі. Під загрозою квотний принцип розподілу мігрантів, схвалений у Брюсселі. Ширяться протести проти цього рішення у Латвії, Польщі, Словаччині, Хорватії, Сербії, Угорщині. Причому остання обіцяє арештовувати мігрантів і виводить на кордони війська. Туреччина шантажує Європу відмовою приймати мігрантів, якщо та не надасть країні безвізового режиму. Створення міжнародного міграційного режиму утруднюють гостра конкуренція суб'єктів міжнародної міграційної політики, захист національних ринків праці, нерівність можливостей європейських держав, відстоювання пріоритету прав своїх громадян над універсальними правами людини.

Ставлення до мігрантів як до людей другого сорту породжує в їхньому середовищі агресію, яку з успіхом використовують представники так званої Ісламської держави та інших терористичних угруповань. З іншого боку зростають антимигрантські настрої і ксенофобія серед місцевого населення. Це призводить до протистояння і навіть відкритих конфліктів. Після терористичних актів у Парижі, Ніцці та інших європейських містах ісламофобія в Європі загострилася. Так, у Німеччині набуває популярності опозиційна політична сила «Європейські

патріоти проти ісламізації Заходу». Учасники руху організують багатотисячні мітинги, де висловлюють конкретні політичні цілі: «необхідність запровадження принципу перерозподілу потоку біженців по всіх державах-членах ЄС, фінансування міграційних служб із бюджету Євросоюзу, а не з національних бюджетів, неприпустимість існування паралельної мусульманської влади в районах компактного мешкання іммігрантів тощо» [5]. Сам факт виникнення подібних політичних сил породжує небезпечну тенденцію до жорсткого соціокультурного та міжрелігійного протистояння, яке загрожує виходом за рамки нормативно-правового поля.

Чисельність мігрантів визначально впливає на національну культуру і змінює роль національної держави у європейських країнах. Міграція, особливо нелегальна, руйнує суверенітет. Насамперед йдеться про п'ять європейських країн, де на сьогодні проживає найбільше іноземців, – Німеччину, Францію, Велику Британію, Італію та Іспанію. Це починають розуміти окремі інтелектуали. Зокрема, німецький політолог, голова Бундесбанку Тіло Сарацин у 2010 році написав книгу «Німеччина самоліквідується», після чого його відправили у відставку. Автор описує наслідки, що виникли в Німеччині через зниження народжуваності, зростання неосвіченості населення та імміграції з мусульманських країн. На його думку, справжню небезпеку для країни становить частина населення (переважно іммігранти), яке живе за рахунок соціальної допомоги. По-перше, це породжує соціальний паразитизм. По-друге, динаміка народження дітей є дуже низькою в працюючих і освічених людей і високою в тих, що живуть на соціальні виплати. Як наслідок, середній освітній рівень знижується, а діти із бідних сімей погано вчаться. Окресливши плачевні для своєї країни перспективи, вчений зазначає, що він хотів би, аби його нащадки через 50 – 100 років все ще жили в Німеччині, де мовою спілкування була б німецька, а люди відчували себе німцями. І, відкидаючи передбачувані звинувачення в німецькому націоналізмі, Т. Сарацин додає: «Я впевнений, що й наші східні сусіди в Польщі через 50 чи 100 років також хочуть залишатися Польщею, так само як і французи, датчани, голландці, чехи, які бажають того ж для своїх народів і країн» [6, с. 342]. Книга Т. Сарацина є свідченням того, що мультикультуралізм та толерантність в Європі не витримали випробування. Натомість міграція породжує у європейських країнах націоналізм, інколи у його крайніх проявах.

Спостерігається криза європейської ідентичності, основними проявами якої (як реакції на надмірну міграцію) є розгубленість, страх, заклики до спокою та єдності, невизнання помилок у здійсненні зовнішньої і внутрішньої політики, коливання між необхідністю збереження свободи і забезпечення людей від терористичних актів. Одним із небагатьох політиків, хто висловив необхідність змінити ставлення до ситуації з мігрантами, є прем'єр-міністр Болгарії Бойко Борисов, який після терористичних актів у Бельгії відверто заявив: «Нечесно й несправедливо, коли люди, про яких ми турбуємось, наносять удар у саме серце Європи. У тому, що відбулося, ми вбачаємо абсолютний провал зовнішньої політики цілої групи європейських держав» [7].

Вищезазначене засвідчує, що криза ідентичності в Європі, пов'язана зі зміною складу населення, в переважній більшості країн затьмарює собою попередні очікування економічного ефекту від притоку працездатних мігрантів і вже в доступній для огляду середньостроковій перспективі потягне за собою нові проблеми й наслідки політичного, правового і соціокультурного характеру.

Основні проблеми і напрями модернізації міграційної політики Європейського Союзу

Міграційна політика є однією з найбільш суперечливих і політизованих, оскільки міграційні процеси в сучасних умовах є серйозним дестабілізуючим чинником. За ступенем соціальної деструкції проблему міграції можна поставити на одне з чільних місць у ряду глобальних проблем сучасності, зважаючи на охарактеризоване нами вище катастрофічне поширення явища нелегальної міграції. У цьому контексті, характеризуючи міграційну політику Європейського Союзу, Х. Бехруз зазначає: «Європейський Союз постійно приділяв і приділяє велику увагу вирішенню проблем нелегальної міграції шляхом вироблення адекватної і ефективної міграційної політики, що включає в себе комплексні політичні, соціально-економічні, гуманітарні, а також правові заходи. Однак необхідно констатувати і той факт, що дана політика не справляється з новою ситуацією, що склалася в міграційній сфері, котра є, по

суті, новим складним викликом перед Союзом у цілому, від вирішення якого залежить не лише доля Шенгенської зони, а й перспективи розвитку всього ЄС» [8, с. 10–11].

Зокрема, відбувається цинічне ігнорування європейських законів нелегальними мігрантами. Однак, Європа, керуючись гуманістичними принципами, стандартами, пов'язаними із захистом прав людини, продовжує їх приймати. Тим самим відбувається свого роду легітимація порушення закону. А значить, неважко передбачити, що подібна міграційна політика, в якій домінуючим є розрив між законом і реальністю, й надалі заохочуватиме сотні тисяч нових нелегалів.

Однією з найгостріших проблем міграційної політики ЄС є недотримання певних її позицій окремими країнами-членами. Це стосується, зокрема, процедури прийому біженців. З метою вирішення проблеми неконтрольованої міграції Європарламент схвалив запровадження квот на прийом біженців (відповідно до розвитку ВВП та кількості населення певної країни). Однак через спротив окремих країн ці квоти не були затверджені, а добровільний розподіл мігрантів лише поглиблює існуючі суперечності. Не дивлячись на узгоджене рішення щодо визнання статусу біженця, отриманого в одній з країн ЄС, усіма іншими країнами-членами, на практиці ця вимога не працює. Кожна з 28 країн продовжує вести свій список безпечних країн походження і найближчим часом згоди з цього питання скоріше за все досягти не вдасться.

Серед причин поширення нелегальної міграції є недосконала система депортації біженців у ЄС. За висновками фахівців, фактично виконується лише третина рішень про відмову в наданні притулку. Натомість у деяких країнах ЄС існують нелегальні табори біженців (м. Кале, Франція; острів Кос, Греція та ін.), де вони приречені на злиденне існування. У зв'язку з цим у Агентстві ЄС з охорони зовнішніх кордонів Frontex розпочав роботу оперативний підрозділ з повернення мігрантів, які не мають права на отримання притулку. Цей підрозділ покликаний надавати допомогу в здійсненні процедури депортації країнам, що найбільше потерпають від біженців. У структурі цієї служби заплановано задіяти потенціал 1000 постійних працівників і мобільний підрозділ прикордонників з 1500 осіб.

В умовах міграційної навали нівелюються спільні домовленості щодо захисту зовнішніх кордонів, оскільки окремі країни (особливо балканські, через які відбувається транзит міграційних потоків – Греція, Угорщина, Сербія) починають порушувати приписи Брюсселю й захищають власні кордони всіма доступними національними засобами. І це в умовах, коли Європейською комісією лише у 2008 – 2014 рр. було виділено на зміцнення кордонів ЄС 2 млрд євро. Отже, консолідованих зусиль і енергії окремих держав виявляється замало, у зв'язку з чим все актуальнішою постає проблема аналізу ризиків проблемних ділянок кордонів ЄС, створення загальноєвропейської міграційної поліції для їх спільного патрулювання. Необхідність інфільтрації бойовиків терористичних угруповань потребує серйозного, динамічного реформування законодавства у сфері прикордонного контролю й охорони кордонів.

Глобальний масштаб викликів у сфері міграції вимагає розробки і узгоджених глобальних стратегій Європейського Союзу й окремих держав, насамперед тих, які мають обмежені інструменти впливу на міжнародні міграційні процеси. Особливо це стосується країн Центральної і Східної Європи, в яких поки що є час на підготовку власних міграційних програм, доки основний тиск міграції припадає на західноєвропейські країни з високими соціальними стандартами. Зазначені країни (Польща, Чехія, Словаччина, Угорщина та інші) ще мають можливість врахувати помилки західних колег і скласти ефективні стратегічні програми, спрямовані на розсіяння, асиміляцію і забезпечення робочими місцями мігрантів.

Одним з невідкладних завдань міграційної політики ЄС є створення освітніх програм для вивчення мігрантами мови і культурних особливостей країн, що надають їм притулок. Перспективним для ЄС в умовах, що склалися, може стати перехід від політики мультикультуралізму до м'якої асиміляції мігрантів неєвропейського походження. Перспективною в зазначеному аспекті є популяризація інтернаціоналізму, толерантності, діалогу цивілізацій, в межах яких немає місця для релігійної, расової та іншої дискримінації чи ворожнечі.

Отже, міграційна політика Європейського Союзу в умовах розростання міграційних потоків поступово змінюється, однак глобальні виклики, пов'язані з нелегальною міграцією та

різним рівнем розвитку європейських країн, значною мірою перекреслюють консолідовані зусилля.

Завдання України у сфері міграційної політики

Європейський Союз з його міграційною політикою становить значний інтерес для України як важливий партнер з обміну населенням і як досвідчений політичний гравець, що вирішує складні проблеми, пов'язані з численними міграційними потоками. Окрім того, інтеграція України до ЄС передбачає досягнення відповідності європейським стандартам у сфері міграційного законодавства та менеджменту [9, с. 3]. Перехідним країнам сповна доводиться реагувати на виклики глобального міграційного режиму, що пов'язано зі зростаючою поляризацією світу між бідними та багатими країнами, яка здійснює небувалий міграційний тиск одних країн на інші; з кризою управління міграцією з боку національних держав, що знаходить прояв у масовому поширенні нелегальної міграції; з суперечностями між концепцією прав людини і національними інтересами держав [10, с. 302].

Нині в Україні досить сильними є міграційні тенденції та настрої, особливо серед молоді. Україна є одним із найбільших донорів та реципієнтів трудових мігрантів. За даними дослідження, проведеного Соціологічною групою «Рейтинг» у вересні 2016 року, 30% опитаних українців скоріше хотіли б поїхати за кордон на постійне місце проживання, 40% - хотіли б працювати за кордоном. Основні причини для бажання виїзду за кордон на постійне місце проживання – отримання кращих умов життя (53%), бажання забезпечити краще майбутнє для дітей (41%), відсутність достойної роботи в Україні (32%). При цьому, для респондентів, які мають дітей до 16 років, бажання забезпечити краще майбутнє для дітей є основним мотивом (52%) виїзду за кордон на постійне місце проживання [11].

За висновком однієї з найбільших релігійних неурядових організацій світу «Карітас», «Україна перетворюється у вільні коридори міграційних потоків, які функціонують та змінюються за внутрішніми правилами» [12]. Допоки існуватиме така ситуація? Один із фахівців у даній сфері з цього приводу зазначає: «До того часу, поки в Україну не підуть інвестиції, сподіватися на повернення мігрантів додому, як і сподіватися, що люди не хотітимуть виїхати на заробітки, не слід. Тож за відсутності інтеграційних процесів на європейських економічно-цивілізаційних та правових засадах Україна все більше виявлятиме тенденцію до зростання міграційних ризиків» [12].

Відповідно, Україні слід ширше використовувати можливості співпраці з ЄС у міграційній сфері. Зокрема, варто порушувати перед європейськими партнерами питання розробки та впровадження за підтримки ЄС спільних проєктів щодо сприяння поверненню українських трудових та освітніх мігрантів на батьківщину; враховувати напрацювання ЄС при розробці законодавчих документів у міграційній сфері, здійснювати оцінку поданих законопроектів на відповідність базовим принципам міграційної політики ЄС; ініціювати розвиток циркулярної моделі міграції між Україною та країнами ЄС, спільно розробляти механізми її запровадження, оскільки така політика «найбільше відповідає інтересам і країни походження, і призначення, і самих мігрантів» [4, с. 84].

Скориставшись з досвіду європейських країн, необхідно розширити можливості працевлаштування іноземних випускників українських навчальних закладів за отриманою під час навчання спеціальністю, а також часткової зайнятості в період навчання. Враховуючи норми європейського законодавства, варто також звернути увагу на забезпечення належних стандартів прийому біженців, задоволення специфічних потреб особливо вразливих груп вимушених мігрантів, зокрема дітей без супроводу, жінок, жертв тортур. В руслі загальноєвропейської політичної тенденції треба звернути особливу увагу на необхідність розробки та впровадження дієвих заходів з інтеграції мігрантів в українське суспільство, реінтеграції громадян, які повертаються на батьківщину. Серед політичних пріоритетів на першому місці має стояти забезпечення легального та впорядкованого міграційного процесу та захисту прав мігрантів, зокрема, через реалізацію Плану заходів щодо інтеграції біженців до 2020 року.

У відомствах, відповідальних за реалізацію міграційної політики України, доцільно активізувати роботу з вивчення, врахування, оцінки результативності імплементації до українського законодавства *acquis communautaire* в сфері міграції із залученням фахівців з країн

Європи. Оскільки в Україні міграційні питання належать до компетенції низки державних органів, слід створити міжвідомчу робочу групу для координації такої діяльності. При підготовці політичних рішень у сфері міграції можна започаткувати європейську практику широких громадських обговорень, активного залучення до них неурядових організацій та експертного середовища.

У контексті міграції в Україні є серйозні можливості для двостороннього економічного співробітництва з Польщею. Однією з перспектив може стати утворення спільних з цією країною підприємств на території України, що дозволить нашій країні зберегти потенціал, а Польщі забезпечити економічну стабільність й добросусідські відносини на східному кордоні. Принаймні, у цивілізаційному, культурному, релігійному, мовному аспектах українське населення, з огляду на розвиток політичного партнерства і перспективи довгострокового економічного співробітництва, є значно ближчим для поляків, ніж населення мусульманських країн.

У консульських представництвах України в державах ЄС, де перебуває значна кількість працівників-мігрантів, доцільно запровадити посаду дипломата, до компетенції якого належатиме вивчення ситуації, в якій перебувають мігранти, надання їм допомоги, а також відслідковування динаміки міграційних переміщень, підготовки та імплементації законодавства в сфері міграції, реакції громадськості на відповідні питання. В середовищі фахівців із соціально-гуманітарних дисциплін необхідно активізувати наукові дослідження в сфері міграції, зокрема, порівняльний аналіз розвитку міграційної політики України та європейських країн.

Міграційне законодавство України нараховує понад 60 нормативно-правових актів, норми яких почасти є суперечливими як між собою, так і по відношенню до відповідного законодавства держав-членів ЄС. У зв'язку з цим, на думку В. Барського, розвиток міграційного законодавства України «повинен бути спрямований на вирішення двох головних завдань: 1) управління міграційними процесами (обсягом і спрямованістю міграційних потоків); 2) соціально-економічну адаптацію та культурно-поведінкову інтеграцію мігрантів на території України» [13, с. 67].

Таким чином, Україна у своєму прагненні до європейської інтеграції повинна значні зусилля прикласти до вирішення цілого комплексу проблем, пов'язаних з модернізацією національної міграційної політики, насамперед стосовно її відповідності вимогам і стандартам Європейського Союзу.

Висновки

Міграційний рух населення є невід'ємною складовою демографічних процесів. Для їх комплексного дослідження велике значення має визначення соціально-демографічних характеристик мігрантів, а також середньострокове і довгострокове прогнозування напрямів та інтенсивності розвитку міграції. Такий підхід є надзвичайно важливим, оскільки, за прогнозами ООН, чисельність населення світу вже у 2025 р. становитиме 8 млрд осіб, а в 2045 р. вона може досягти 9 млрд. Відповідно сучасна демографічна політика повинна визначально впливати на розвиток сім'ї, народження дітей, вибір професії, сферу зайнятості, динаміку чисельності, структуру і розселення населення. Навколо цієї важливої проблеми вже сьогодні мають об'єднатися національна, регіональна і загальносвітова політика у сфері регулювання народонаселення.

Соціально-економічні втрати від надмірної міграції вже на середньострокову перспективу перевищуватимуть економічний ефект як для приймаючих країн, так і для країн походження мігрантів. Так, у приймаючих країнах все більше виникатимуть міжнаціональна напруженість, втрата національної ідентичності, ігнорування чинного законодавства, протестні настрої, етнічна локалізація, порушення прав людини з боку роботодавців та ін. У країнах еміграції, внаслідок надмірного відтоку населення, виникатимуть незворотні втрати демографічного потенціалу, що, як показує практика, здатні дестабілізувати цілі регіони. Національна економіка країн походження мігрантів втрачатиме наймобільнішу частину трудових ресурсів. Та й самі мігранти, як правило, несуть серйозні матеріальні збитки, пов'язані з переїздом, а нелегальні мігранти навіть ризикують своїм життям, довіряючись сумнівним перевізникам. Поряд з цим, мігранти

знають моральної та соціально-психологічної шкоди, пов'язаної з відірваністю від сімей, необхідністю пристосування до чужої мови, культури, звичаїв, порядків.

Замість приваблення дешевої робочої сили на Європейський континент Європейський Союз має стимулювати створення спільного виробництва й відповідних економіко-культурних анклавів на території країн, з яких спостерігається найбільший приплив іммігрантів. Для цього насамперед потрібно відкинути власний егоїзм і задуматись про стратегію довгострокового планетарного розвитку, враховуючи той факт, що відтік працездатного населення породжує в багатьох країнах незворотні втрати демографічного потенціалу й дестабілізує цілі регіони, що зрештою обернеться великою проблемою для самої Європи. Для мінімізації наслідків надмірної міграції та міграційної кризи останніх років перспективними можна вважати заходи Європейського Союзу щодо уніфікації системи надання притулку біженцям; виділення додаткових ресурсів для країн, які найбільше страждають від надмірної міграції; налагодження співпраці з країнами походження міграції; подолання явища нелегальної міграції шляхом розширення можливостей для легальної міграції; зміцнення охорони зовнішніх кордонів і підвищення ефективності боротьби з тероризмом.

З огляду на нову політичну ситуацію в сучасному світі та перспективи європейської інтеграції українського суспільства, при перегляді Концепції державної міграційної політики України, доопрацювання якої видається нагально необхідним, слід врахувати наступні проблеми: відповідність європейським стандартам у сфері міграційного законодавства та менеджменту, насамперед у частині, що стосується запобігання нелегальній міграції і дотримання прав людини; розробити на державному рівні програму повернення мігрантів на Батьківщину, основу якої становитимуть залучення інвестицій в Україну та стимулювання бізнесу до створення робочих місць для потенційних мігрантів; поступово імплементувати в українське законодавство міграційні норми Європейського Союзу із залученням до цієї діяльності фахівців юридичного профілю, політичних експертів і представників громадськості; максимально використати можливості для розширення національного виробництва, стимулювання бізнесу до збільшення робочих місць, утворення спільних підприємств на основі двостороннього економічного співробітництва, що дозволить зупинити відтік активного населення за межі країни; започаткувати на базі інститутів НАН України і вищих навчальних закладів систематичні наукові дослідження у сфері міграційної політики; через мас-медіа, соціальну рекламу, систему освіти доносити до населення об'єктивну інформацію про міграційну кризу в Європі, висвітлювати її причини і наслідки, формувати в суспільстві толерантне ставлення до мігрантів.

1. Можна побудувати стіни, але мігранти їх просто обійдуть – гендиректор МОМ [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

<http://apostrophe.ua/ua/article/society/2016-10-11/mojno-postroit-stenyi-no-migranti-ih-prosto-oboydut---gendirektor-mom-/7674>

2. Хайнсон Г. «Сыновья и мировое господство. Террор при росте и падении наций» [Електронний ресурс] / Г. Хайнсон. – Режим доступу :

<http://www.budyon.org/gunnar-heinsohn-sohne-und-weltmacht-terror-im-aufstieg-und-fall-der-nationen/>

3. Іслам : Шлях до світла чи дорога в сутінки середньовіччя? [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

<http://bintel.com.ua/uk/article/islam3/>

4. Малиновська О. Міжнародна міграція в контексті модернізації суспільства / О.А. Малиновська // Демографія та соціальна економіка. – 2012. – № 1. – С. 77-86.

5. Писанська Н. ПЕГІДА, або негостинна Німеччина [Електронний ресурс] / Н. Писанська. – Режим доступу :

<http://www.golos.com.ua/article/260223>

6. Саррацин Т. Германия: самоликвидация / Тило Саррацин ; [пер. с нем.]. – М. : Рид Групп, 2012. – 400 с.

7. Здравый смысл и рисование мелками: как реагировали на теракты в Брюсселе [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

<http://politrussia.com/world/terakt-v-bryussele-537/>

8. *Бехруз Х.* Правовое регулирование миграционной политики ЕС в современных реалиях [Електронний ресурс] / Х. Бехруз // Міграційна політика ЄС: стан, виклики та перспективи : наук.-практич. симпозиум, присвяч. 15-річчю міжнар. дня мігранта та 25-річчю Міжнар. конвенції про захист прав усіх трудящих-мігрантів та їх сімей (м. Одеса, 18 груд. 2015 р.) / Націон. ун-т «Одеська юридична академія». – Одеса : Фенікс, 2015. – 105 с. – Режим доступу: <http://iele.bazick.com/projectdevelopment/odessa-tempus-center; eurolaw.org.ua>. – Назва з екрану. – С. 5-11.
9. *Малиновська О.* Міграційна політика Європейського Союзу: виклики та уроки для України / О. А. Малиновська. – К. : НІСД, 2014. – 48 с.
10. *Бахчеванова Н.* Міжнародна міграція робочої сили в умовах глобалізації / Н.В. Бахчеванова // Фін.-кредит. діяльн.: пробл. теорії та практики. – 2011. – Вип. 2. – С. 300-308.
11. Міграційні настрої населення України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ratinggroup.ua/research/ukraine/migracionnye_nastroeniya_naseleniya_ukrainy.html
12. *Миколюк О.* Готовність до міграції : Чим відрізняється становище найманих українських працівників у ЄС та Росії? / О. Миколюк // День. – 2009. – 01 липня.
13. *Барський В. Р.* Напрями вдосконалення державної міграційної політики України в умовах європейської інтеграції [Електронний ресурс] / В. Р. Барський // Міграційна політика ЄС : стан, виклики та перспективи : наук.-практич. симпозиум, присвяч. 15-річчю міжнар. дня мігранта та 25-річчю Міжнар. конвенції про захист прав усіх трудящих-мігрантів та їх сімей (м. Одеса, 18 груд. 2015 р.) / Націон. ун-т «Одеська юридична академія». – Одеса : Фенікс, 2015. – 105 с. – Режим доступу: <http://iele.bazick.com/projectdevelopment/odessa-tempus-center; eurolaw.org.ua>. – Назва з екрану. – С. 67-70.